

Alexandra ARES

Curaj, dificultăți și izbânzi

Shakespeare este un everest al teatrului, pe care mulți actori și regizori încearcă să îl urce, dar foarte puțini reușesc. Încercarea în sine este un act de curaj.

Prima dificultate este lingvistică – datorită ritmului, calambururilor ironice și, la unele piese, combinației de vers și proză, totul într-o engleză deja arhaică. Cea de-a doua dificultate este că geniul verbal al marelui bard are ca suport povești care azi pot părea desuete, dar care, cu meșteșugul teatral potrivit, pot fi aduse în contemporaneitate și făcute relevante (un capitol la care excelează regizorii Andrei Șerban și Victor Ioan Frunză, de exemplu). Cea de-a treia dificultate este lungimea acestor texte, ce trebuie decupate pentru atenția grăbită a unor generații care se exprimă pe Twitter și Facebook cât mai succint și care, spre deosebire de spectatorul elisabetan, au văzut deja mii de filme, sute de seriale și zeci de piese de teatru și realizează dintr-o imagine sau dintr-un schimb de replici un tablou care în trecut ar necesita o expoziție îndelungată.

Neguțătorul din Veneția de la TNB regizat de bulgarul Alexander Morfov are câteva momente strălucite, mai ales în partea a doua, dar per ansamblu este un spectacol inegal, cu iz mai degrabă balcanic decât shakespearian, bazat pe o adaptare literară destul de nefericită, făcută tot de regizor. Un spectacol care își găsește greu tonul și ritmul, un text care repetă multe informații minore, dar taie scene întregi și fușerește altele. Un spectacol salvat, în principal, de interpretarea de clasă a lui Ion Caramitru în rolul evreului *Shylock* care își cere livra de carne și de superba latură vizuală realizată de Gabi Albu (decorul), Chris Jaeger (light design) și Liliana Cenean (costume).

Actul I este lung, lent, cu scene neinspirate și jucate de multe ori inaudibil (cel puțin din locul meu din rândul 3, sectorul A, situat cam în mijlocul sălii) și fără pregnanță orală de către actorii din tânăra generație. Alexandru Potocean (*Bassanio*), în mod special, se aude slab când vorbește normal, fără să ridice tonul.

Ca spectatori, observăm imediat că este vorba de un Shakespeare adus într-o Veneție de azi, dar pare mai degrabă o telenovelă care folosește brandul Shakespeare, pentru că din traducerea și adaptarea scenică lipsește tocmai cadența poetică shakespeariană. Am ezitat să folosesc această comparație pentru că este nedreaptă pentru telenovele; există telenovele mult mai profesionist gândite decât câteva dintre scenele din primul act al acestui spectacol.

De pildă, actul I începe cu o scenă de 12 minute într-o cafenea, de extratext, unde chelnerul este chemat cu apelativul confuz de „doge”, în care nu se întâmplă mai nimic, dar se dorește să stabilească atmosfera unei Veneții moderne în care evreii sunt batjocoriți. Un film de azi nu își permite să irosească primele 12 minute pe un început care plictisește, de aceea spun că această aducere în contemporaneitate nu poate reuși decât dacă se respectă toate convențiile de rigoare, inclusiv cele de ritm.

Abia când apare Ion Caramitru în rolul lui *Shylock* spectacolul pare să își găsească tonul potrivit și am simțit că mă aflu la o piesă scrisă de Shakespeare, și nu doar la un scenariu inspirat din el. La fiecare apariție, domnul Caramitru aduce pe scenă cadența poetică superbă a textului original, cu o voce care se aude perfect și cu un timbru inconfundabil, dar, cum iese din scenă, telenovela continuă și, cu excepția lui Richard Bovnoczki, și vocile inconfundabile dispar. Întâlnirea dintre *Portia* (Ada Galeș) și *Bassanio* (Alexandru Potocean) cu seducția a rigoare mi se pare una dintre cele mai penibile scene de teatru pe care le-am văzut vreodată la TNB, dar nu din cauza actorilor, ci a regiei. S-a dorit comică,

bufă, în loc să meargă pe sentiment, dar a ieșit o caricatură. Această decizie regizorală nefericită a răpit, mai târziu, autoritatea dramatică a acestui cuplu și ne-a văduvit de o identificare mai mare cu cele două personaje, de care ar fi trebuit să ne pese mai mult în timpul scenei procesului; personaje care au fost oricum sacrificate înainte de vreme pe tabla de șah a intenției regizorale.

Prima parte crește către final. Partea a doua este mult mai puternică, dar, din păcate, este scurtată artificial, înainte de vreme, tocmai când ne captase. Vocile care se auzeau cu greutate și fără pregnanță în actul I se aud perfect în actul II datorită existenței unor microfoane. Scena procesului este finalmente shakespeariană, și nu balcanică. Dar Alexander Morfov a tăiat tot ce urma după scena procesului, limitând abrupt focusul piesei: lupta dintre evrei și creștini, care îi lasă răniți pe amândoi, după cum sugerează ultima imagine din spectacol, memorabilă, de altfel.

În afara rolului lui *Shylock*, care pare adaptat de Caramitru însuși, pentru că sună mult mai bine decât restul dialogurilor, versiunea literară scenică coboară textul shakespearian (în prima parte). Un personaj, de pildă, suferă de barcofobie și spectatorii râd – dar e răs ieftin, nu comicul inteligent al marelui bard. Multe dialoguri par scrise mai degrabă de Băieșu. Și adaptările lui Andrei Șerban modernizează textul, dar captează mult mai inteligent și mai spiritual spiritul epocii.

Neguțatorul din Veneția se joacă rar în lume pentru că este o piesă socotită, în general, ca fiind antisemită și poate fi un act de curaj pentru un teatru să îl monteze și din acest motiv spectacolul *trebuie* și *merită* să fie văzut, chiar dacă nu este o montare ideală. Ion Caramitru (*Shylock*) și Richard Bovnoczki (*Antonio*) creează roluri puternice, la fel și Flavia Giurgiu (Jessica), dar sunt susținuți într-o măsură mai mică de restul ansamblului.

Piesa este, de fapt, un fel de Romeo și Julieta unde cei doi eroi sunt evrei și creștini, nu Montague și Capuleti, unde dragostea este înlocuită de ură – o emoție la fel de puternică – și unde, în loc să se piardă viața, se pierd banii. Este o piesă despre dușmănia, dar și rivalitatea dintre evrei și creștini din timpul lui Shakespeare, care continuă până în ziua de azi, deși într-o manieră mai puțin explicită. O rivalitate în care se ciocnesc două filozofii: cea evreiască, ca precursora a capitalismului modern (evreii fiind singurii care dădeau bani cu dobândă, o practică azi folosită de tot sistemul monetar mondial), și cea anglo-creștină – unde un bărbat este, în primul rând, un gentleman – și un creștin dă dovadă de milă. În această rivalitate, evreul care a încercat să îl păcălească cu un *loophole* pe gentleman pierde tot datorită unui *loophole* gândit, culmea, de o femeie travestită în judecător pe nume *Portia*, interpretată convingător, dar nememorabil de frumoasa Ada Galeș. Fiecare parte, creștină și evreiască, are și păcate, dar și circumstanțe atenuante, iar Shakespeare le ironizează și umanizează pe amândouă.

De exemplu, goana mercantilă după zestre a presupușilor gentlemani creștini pare la fel de odioasă ca livra de carne a lui *Shylock*, care cel puțin își asumă sentimentele reale și dorește să se răzbune pentru toate umilințele la care a fost supus.

Ion Caramitru îl umanizează pe *Shylock* și ne face să îl înțelegem și chiar să ținem cu el atunci când evreul încearcă să-i dea o lecție nobilului Antonio care l-a batjocorit pentru că dă bani cu camătă, fără să îl respecte că este și un mare neguțător. Interpretarea lui este nuanțată și elegantă.

Am plecat de la *Neguțatorul din Veneția* întrebându-mă cum ar fi regizat și adaptat textul Ion Caramitru, cu experiența lui shakespeariană remarcabilă. În mod cert, ar fi creat un spectacol mai armonios, care ar fi delectat și iubitorii de Shakespeare, nu doar un public neavizat, iubitor de delicii balcanice.